

Andrzej Jajszczyk

Rada Naukowa ERC w Krakowie

Fot. Andrzej Jajszczyk

Od 21 do 23 października ubiegłego roku obradowali w Krakowie członkowie Rady Naukowej ERC. Europejska Rada ds. Badań Naukowych pełni rolę agencji grantowej Komisji Europejskiej, której roczny budżet przekracza dwa miliardy euro. ERC posiada bezprecedensową autonomię – wszelkie decyzje dotyczące strategii i programów działania, rodzajów i organizacji konkursów grantowych, podziału dostępnych środków oraz wyłaniania ekspertów oceniających wnioski o finansowanie projektów badawczych podejmuje dwudziestodwuosobowa Rada Naukowa. Jakkolwiek Komisja Europejska ma każdorazowo prawo weta, w ciągu ponad dwunastu lat istnienia agencji ani razu nie skorzystała z tego przywileju.

Członków Rady, mianowanych przez Komisję Europejską na czteroletnie kadencje, proponuje niezależny, złożony z wybitnych naukowców, sześciuosobowy Komitet Identyfikujący. Wśród członków ERC są przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych z obszarów nauk: humanistycznych i społecznych, ścisłych i technicznych oraz nauk o życiu. To aktywni badacze pochodzący głównie z krajów europejskich, ale w obecnym składzie dwie osoby mają afiliacje w Stanach Zjednoczonych, na Uniwersytecie Harvarda i na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley.

Jest w tym gronie już trzeci laureat *Nagrody Nobla*, a także laureat *Breakthrough Prize*. Członkowie Rady nie reprezentują krajów, z których pochodzą czy uprawianych przez siebie dyscyplin, a mają na względzie po prostu interesy nauki jako całości. Radę Naukową ERC wspiera i realizuje wyznaczone przez nią zadania znajdujące się w Brukseli biuro (*ERC Executive Agency*), zatrudniające około pięćset osób.

Główne decyzje Rady Naukowej zapadają na posiedzeniach plenarnych, odbywających się pięć razy w roku, najczęściej w siedzibie ERC w Brukseli. Niektóre z posiedzeń mają charakter wyjazdowy. Ich celem, poza realizacją bieżących zadań, są kontakty z przedstawicielami środowiska naukowego i politycznego wybranych krajów. W ostatnich latach posiedzenia takie odbyły się m.in. w Niemczech, Grecji, Portugalii, we Włoszech i na Malcie.

Gospodarzami 72. plenarnego posiedzenia Rady Naukowej ERC, które odbyło się w październiku ubiegłego roku, były Uniwersytet Jagielloński oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Poza dłużej już działającymi członkami Rady, na posiedzeniu pojawiły się nowo mianowane osoby: Geneviève Almouzni, biolog z Instytutu Curie w Paryżu, Mercedes Garcia-Arenal, historyk religii i kultury z Instytutu Języków i Kultur

Śródziemnomorskich i Bliskowschodnich z Madrytu, Eystein Jansen, klimatolog z Uniwersytetu w Bergen, w Norwegii, oraz Duńczyk, biochemik Jesper Qualmann Svejstrup z University College London i Uniwersytetu w Kopenhadze. Gościem specjalnym naszego posiedzenia był Mauro Ferrari, który od stycznia 2020 r. objął funkcję przewodniczącego ERC. W obradach wzięło także udział kilkunastu pracowników biura ERC, z pełniącym obowiązki dyrektora Waldemarem Küttem.

Tematyka obrad plenarnych

Jednym z głównych tematów diskutowanych podczas krakowskiego posiedzenia Rady było zdefiniowanie paneli ewaluacyjnych. Zajmujemy się tym już od około roku, by odpowiedzieć na narastający od jakiegoś czasu problem nierównomiernego napływu wniosków o finansowanie do poszczególnych paneli, a w szczególności znacznego przeciążenia kilku z nich. Jednym z takich szczególnie przeciążonych jest panel PE8 (*Products and Processes Engineering*). Względny spadek liczby wniosków obserwuje się szczególnie w panelach z obszaru nauk o życiu, w tym w LS1 (*Molecular Biology, Biochemistry, Structural Biology and Molecular Biophysics*) oraz LS6 (*Immunity and Infection*). Rozważamy utworzenie nowych paneli i w związku z tym zmianę zakresu tematycznego pozostałych. Niektórzy proponują po prostu podział największych paneli na dwa podpanele o tej samej tematyce, obsługiwane przez osobne zespoły ekspertów. Analizujemy także możliwości dynamicznego definiowania paneli, tworzonych w zależności od liczby i tematyki napływających wniosków. Każde z tych rozwiązań ma swoje zalety i wady. Staramy się starannie przemyśleć różne rozwiązania, by raczej ułatwić niż skomplikować życie aplikującym naukowcom, a także dobrze odpowiedzieć na wyzwania związane z pojawiającą się nową tematyką badań czy ich interdyscyplinarnością. Zdecydowanym priorytetem Rady jest utrzymanie wysokiej jakości procesu oceny wniosków grantowych. Wszystkie propozycje są przedmiotem starannych i wielostronnych symulacji wykonywanych przez pracowników biura ERC. Ewentualne zmiany weszłyby w życie dopiero w nowym programie ramowym Horyzont Europa.

Kolejny punkt obrad dotyczył otwartego dostępu do publikacji i wyników naukowych. Dyskutowaliśmy m.in. wyniki naszych wewnętrznych badań oceniających skuteczność polityki otwartego dostępu w projektach finansowanych przez ERC. Polityka ERC w tym zakresie jest coraz bardziej skuteczna. Już 92% publikacji wynikających z grantów ERC w ramach programu Horyzont 2020 ukazuje się w otwartym dostępie. Zastanawialiśmy się także nad dalszymi krokami w tym kierunku, w tym nad koordynacją działań ERC z innymi europejskimi inicjatywami dotyczącymi otwartego dostępu.

Obradowaliśmy też nad informacją na temat bieżącej obsługi trwających grantów. Obecnie są to 5044 projekty programu ramowego H2020 i 976 z 7. Programu Ramowego. Rozmawialiśmy także o zagadnieniach etycznych. Obecnie około 1200 wniosków jest ocenianych w ciągu roku pod kątem etycznym. Ocena trwa średnio 40 dni. Jednym z problemów jest znalezienie odpowiedniej liczby ekspertów do tego rodzaju oceny.

Jak zwykle na posiedzeniach plenarnych wysłuchaliśmy i przedyskutowaliśmy raporty z prac poszczególnych stałych komitetów i grup roboczych, omówiliśmy zagadnienia operacyjne biura, w tym analizę procesu ewaluacji wniosków grantowych. Potem wysłuchaliśmy raportu z przebiegu ostatnio zakończonych bądź trwających konkursów grantowych. Na przykład w konkursie *Starting Grant 2020* zgłoszono 3271 wniosków. We wszystkich panelach liczba wniosków wzrosła o 5,3% w stosunku do ubiegłego roku, przy czym wzrost ten wyniósł 8,7% w przypadku wniosków spoza Wielkiej Brytanii. Nastąpił natomiast spadek o 16% wniosków z UK. Z EU13, czyli nowych krajów Unii, było tylko 180 zgłoszeń (wzrost o 15%), przy czym najwięcej, aż 1/3 z Polski. W konkursie *Advanced Grants 2019* spadek wniosków z Wielkiej Brytanii był nawet większy, bo wyniósł 24%. W konkursie *Synergy Grants 2019* współczynnik sukcesu wyniósł 13,3%. Żaden główny wykonawca nie pochodził z polskiej instytucji naukowej, chociaż byli wykonawcy z innych krajów EU13: Węgier, Chorwacji, Czech i Bułgarii.

Dyskutowano także nad inicjatywą powołania „Stowarzyszenia beneficjentów grantów ERC” (*Association of ERC grantees*). Pewne kontrowersje w Radzie Naukowej ERC budził kiedyś nie sam fakt powstania takiego stowarzyszenia, ale raczej pomysły na jego rolę i sposób działania. Po długiej dyskusji zapaliliśmy zielone światło dla tej inicjatywy i przyjęliśmy związane z tym krótkie oświadczenie, w którym wyraziliśmy nadzieję, że stowarzyszenie będzie działało zgodnie z regułami ERC, w szczególności dotyczącymi przestrzegania zasad związanych z unikaniem konfliktu interesów i respektowania zasad etycznych. Oczekujemy również, że stowarzyszenie będzie na bieżąco informowało Radę Naukową ERC o swej działalności.

Podjęliśmy też decyzję o wyborze nowego wiceprzewodniczącego Rady Naukowej ERC, odpowiedzialnego za obszar nauk społecznych i humanistycznych, w miejsce kończącego swoją kadencję Martina Stokhofa. W wyniku tajnego głosowania Rady stanowisko to objęła 1 stycznia 2020 roku prof. Eveline Crone z Uniwersytetu w Lejdzie, w Holandii. Eveline zajmuje się neurokognitywną psychologią rozwojową (*neurocognitive developmental psychology*). Jest m.in. autorką popularnej książki pt. *The Adolescent Brain*

(Młodociany mózg), która rozeszła się w nakładzie ponad stu tysięcy egzemplarzy i którą przetłumaczono na siedem języków.

Posiedzenia stałych komitetów i grup roboczych

Obrady plenarne Rady Naukowej ERC poprzedzają zazwyczaj spotkania stałych komitetów i grup roboczych. Tak też było i tym razem. Obradował m.in. stały komitet ds. konfliktu interesów, naruszeń dobrych obyczajów naukowych i etyki (*Standing Committee on Conflict of Interest, Scientific Misconduct, and Ethics CoIME*). Omawiano obowiązujące w ERC dobre praktyki postępowania z przypadkami nieuczciwości naukowej, a także dokonano przeglądu dziesięciu konkretnych przypadków wykrytych naruszeń zasad etycznych i sposobu reakcji na ich wystąpienie. Przypadki te obejmowały zgłoszenia wniosków o finansowanie, które były plagiatami innych wniosków, nieprawidłowości we współautorstwie publikacji naukowych, a także fałszowanie danych w badaniach finansowanych przez wcześniejsze granty spoza ERC czy manipulacje danymi i ponowne użycie opublikowanych już wcześniej wyników. Podkreślano zdecydowane i skuteczne działania instytucji, w których realizowane są granty ERC. Obradowały także: komitet ds. paneli ewaluacyjnych (*Standing Committee on Panels*) oraz komitet skoncentrowany na ocenie wyników działania programów grantowych ERC (*Standing Committee on Program Impact and Evaluation*).

W czasie obrad grupy roboczej zajmującej się innowacjami i kontaktami z gospodarką (*Working Group on Innovation and Relations with Industry*) mówiono o trudnościach oceny wpływu grantów ERC na pojawiające się innowacje, a także prezentowano sposoby stosowane w próbach takiej oceny. Dyskutowano też funkcjonowanie grantów *Proof-of-Concept*. Spotkała się także grupa zajmująca się zwiększeniem udziału kobiet w grantach ERC (*Working Group on Gender Balance*).

Tradycyjnie odbyły się także trzy równoległe posiedzenia członków Rady Naukowej związanych z poszczególnymi obszarami nauki: naukami o życiu, naukami ścisłymi i technicznymi oraz naukami humanistycznymi i społecznymi. Omawiano na nich sprawy utworzenia nowych paneli ewaluacyjnych, a także stan rekrutacji członków poszczególnych paneli. Zwracano uwagę na zwiększenie udziału kobiet wśród ekspertów, a także lepsze zrównoważenie geograficzne paneli.

Wydarzenia towarzyszące

Z posiedzeniem plenarnym były powiązane spotkania mające na celu zapoznanie z ERC naukowców pracujących w Polsce, a członków Rady z polskim środowiskiem naukowym. Swoje uczelnie przedstawili: prof. Bartosz Brożek, prodziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. Ryszard Naskręcki, prorektor ds. szkół doktorskich Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz prof. Marek Pawełczyk, prorektor ds. nauki i rozwoju Politechniki Śląskiej. Przewodniczący Rady Naukowej ERC Jean-Pierre Bourguignon krótko przedstawił zasady funkcjonowania agencji. Potem troje polskich laureatów grantów ERC – Michał Németh z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Krzysztof Fic z Politechniki Poznańskiej i Magdalena Król ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie – opowiadało, jak wyglądała ich droga do złożenia wniosku grantowego w ERC oraz o swoich badaniach finansowanych z tych grantów.

Kolejna grupa prezentacji należała do młodych polskich naukowców, potencjalnych grantobiorców ERC: prof. Michała Horodeckiego z Uniwersytetu Gdańskiego, dr. Mikołaja Lewandowskiego z Centrum NanoBioMedycznego UAM, dr. Agaty Karskiej z UMK w Toruniu, dr. hab. inż. Przemysława Daty z Politechniki Śląskiej, dr. Anny Czarnej z Małopolskiego Centrum Biotechnologicznego UJ oraz dr. Błażeja Nikiel-Wroczyńskiego z UJ. Prof. Zbigniew Błocki przedstawił działalność Narodowego Centrum Nauki, wzorowanego w dużej mierze na ERC.

Ostatnim wydarzeniem, w którym wzięło udział kilku członków Rady Naukowej ERC, były Warsztaty ERC w Warszawie, zorganizowane 24 października przez Biuro Doskonałości Naukowej PAN.

Prof. dr hab. inż. Andrzej Jajszczyk,
członek Rady Naukowej ERC